

Piotr Oleś OP

KOLEGIUM FILOZOFICZNO-TEOLOGICZNE OO. DOMINIKANÓW W KRAKOWIE

Letania more solito dicantur.

Przyczynek do badań nad pobożnością maryjną wśród średniowiecznych dominikanów

Nie ulega wątpliwości, że pobożność średniowiecznych Braci Kaznodziejów przeniknięta była czcią do osoby Matki Jezusa – Maryi¹. Wyrazem wyjątkowego szacunku, jakim cieszyła się Ona wśród dominikanów, jest choćby honorowy tytuł, którym została obdarzona – Opiekunka Zakonu Kaznodziejskiego. Formą modlitwy maryjnej, szczególnie przez braci upodobaną, stała się owiana „mgłą” tajemnicy *Litaniae Ordinis Praedicatorum quae dicuntur in omnibus tribulationibus*, zwana potocznie litanią dominikańską. W niniejszym niewielkim studium postaram się krótko przedstawić zarówno dzieje powstania tej modlitwy, jak i jej rolę w rozwoju duchowym braci dominikanów.

Litania jest po dziś dzień jedną z najpopularniejszych form modlitewnych Kościoła². Jej źródła sięgają starożytności przedchrześcijańskiej, sama zaś forma podlegała ewolucji aż do późnego okresu nowożytnego. Ostatecznie przybrała kształt zestawu dialogowanych inwokacji o charakterze błagalnym, kierowanych do Trójcy Świętej, Najświętszej Marii Panny, a także świętych i błogosławionych.

¹ Literatura nt. pobożności maryjnej wśród średniowiecznych dominikanów jest bogata. Zob. szczególnie: G. Cormier, *La Dévotion de S. Dominique a Marie dans ses rapports avec la fondation de l'Ordre*. Roma 1905; B. Kochaniewicz, *Średniowieczni dominikanie o Matce Bożej: wybrane zagadnienia*. Kraków 2008; tenże, *Zaśnięcie i Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny w pismach dominikanów XIII w.* Rzym 2004; tenże, *The Contribution of the Dominicans to the development of the Rosary*. Rome 2004; tenże, *La Vergine Maria nei Sermoni di Pellegrino D'Opole*. [Città del Vaticano] 2004; *Teksty o Matce Bożej. Dominikanie średniowieczni*. Wyd., przeł. J. Salij. W: *Beatam Me Dicent*. T. 4. Niepokalanów 1992.

² Zob. J. Duchniewski, *Litania*. W: *Encyklopedia katolicka*. T. 10. Pod red. E. Ziemianina. Lublin 2004, kol. 1169.

Litania była początkowo charakterystyczna dla liturgii Kościoła wschodniego, w Kościele zachodnim zaczęła się pojawiać około V wieku. Ewoluowała od najprostszej modlitwy prośby, związanej początkowo również z liturgiczną modlitwą powszechną, w kierunku procesji liturgicznej, by w późniejszym okresie odnosić się do dni celebracji owych procesji. Jej rozwój w poszczególnych okresach historycznych przebiegał równoległe do charakteru pobożności wówczas dominującej. Epoką niezwykle płodną w tej dziedzinie okazały się wieki średnie, kiedy notuje się powstanie większości z funkcjonujących do dziś litanii. Bez wątplenia najstarszą z nich jest litania do świętych, której pierwsze ślady pochodzą z IV wieku. Ostatecznie jednak jej schemat ukształtował się w VIII i IX wieku na obszarze Wysp Brytyjskich, przy znacznym udziale irlandzkich misjonarzy, zaś po okresie średniowiecza weszła ona do liturgii święceń kapłańskich. Po niej, najistotniejszą ze względu na znaczenie dla rozwoju pobożności miała się stać zatwierdzona wprawdzie dopiero w 1587 roku, jakkolwiek datowana już w wielu wersjach na wiek XII, litania do Najświętszej Marii Panny, zwana loretańską, dla której inspiracji poszukiwać należy również we wschodniej pobożności³. To z niej, a właściwie z jednej z istniejących podówczas jej wersji, wedle wszelkiego prawdopodobieństwa wyrosła tak zwana litania dominikańska.

Jakkolwiek dokładny czas powstania Litanii do Najświętszej Panny zwanej dominikańską, nie jest znany, w dokumentach zakonu figurują zapisy odnoszące się w sposób bezpośredni do jej użycia. Po raz pierwszy w związku z pewnym niezwykle dla zakonu groźnym incydentem, który miał miejsce w Paryżu, w roku 1254, a który przez swoje konsekwencje w znacznej mierze zaważył na rozwoju pobożności braci dominikanów, związanej z odwołaniem do owej litanii. Dwa lata wcześniej, w roku 1252 świeccy profesorowie uniwersytetu paryskiego pod wodzą Wilhelma z Saint-Amour zaatakowali skupione wokół trzech katedr teologii środowisko zakonów mendykantkich. Powodem był coraz większy wpływ dominikanów i franciszkanów na kształcenie studentów teologii⁴. Warte podkreślenia jest także to – jak wskazuje Torrell (powołując się w tym miejscu na wcześniejsze publikacje Glorieux i Dufeila)⁵ – iż wówczas liczba katedr teologii na uniwersytecie paryskim była ściśle określona. Z ośmiu

³ Tamże.

⁴ Zob. J. P. Torrell, *Tomasz z Akwinu – człowiek i dzieło*. Przeł. A. Kuryś. Kęty–Warszawa 2008, s. 102; zob. P. Glorieux, *Répertoire des maîtres en théologie de Paris au XIIIe siècle*. T. 1. W: *Études de philosophie médiévale*. T. 17. Paris 1933, s. 42.

⁵ Zob. J. P. Torrell, *Tomasz z Akwinu...*, s. 101.

u początków XIII wieku, w latach pięćdziesiątych wzrosła ona do dwunastu, z czego aż trzy przypadły mendykanom (dwie należały do dominikanów, jedna do franciszkanów). Celem, który postawiło sobie środowisko Wilhelma z Saint-Amour, było wykluczenie zarówno dominikanów, jak i franciszkanów z grona profesorów uniwersytetu i odzyskanie trzech przypadłych im katedr. Środkiem w tej walce stało się publiczne zakwestionowanie prawa do prowadzenia wszelkiego duszpasterstwa przez zakony żebracze. Biorąc pod uwagę siłę, jaką miała w sobie każda doktrynalna wypowiedź uniwersytetu paryskiego, nad stosunkowo jeszcze młodymi zakonami zawisło rzeczywiste niebezpieczeństwo, rodzące obawy o przetrwanie. Przedłużający się spór spowodował włączenie się weń papieża. Innocenty IV początkowo przekonywał zwaśnione strony do podjęcia ugody, jednakże w rezultacie braku powodzenia podjętej misji i uległości wobec nalegań Wilhelma z Saint-Amour podstarzały papież, 21 listopada 1254 roku, ogłosił bullę *Etsi Animarum*, która w dramatyczny sposób ograniczała przywileje zakonów mendykanckich dotyczące głoszenia kazań, spowiedzi, jałmużny i wielu innych⁶. Ogłoszenie bulli okazało się momentem zwrotnym, krytycznym dla Braci Kaznodziejów. Legenda związana z litanią przekazuje, że odtąd bracia rozpoczęli gorliwe jej odmawianie, w następstwie którego papież Innocenty IV zmarł w niespełna trzy tygodnie później, otwierając drogę swemu następcy Aleksandrowi IV⁷. Ten z kolei bullą *Nec solitum* unieważnił wcześniejszą *Etsi Animarum*, przywracając mendykanom wszystkie utracone przywileje z możliwością uzyskania w przyszłości kolejnych⁸, co jak pokazała historia, wydarzyło się niezwykle szybko. Rzeczywisty przebieg wydarzeń każe jednak nieco skorygować powtarzaną po dziś dzień ich kolejność. Jak dowodzą Akta Kapituły Generalnej w Paryżu, która miała miejsce w dwa lata później, w roku 1256 istotnie w konsekwencji odbytej kapituły wprowadzono zarządzenie: „Volumus ut qualibet septimana dicantur in quolibet conventu vii psalmi cum letania a fratribus prostratis, cum oratione de beata Virgine et beato Dominico, et ineffabilem cum versiculis, pro bono statu ordinis, quosque hoc fuerit revocatum”⁹.

⁶ Tamże, s. 102.

⁷ Zob. *Fratris Galuagni de la Flamma Cronica Ordinis Praedicatorum. Ab anno 1170. usque ad 1333*. Wyd. B. M. Reichert. W: *Monumenta Ordinis Fratrum Praedicatorum Historica* (dalej: MOPH). T. 2. Romae-Stuttgartiae 1897, s. 97.

⁸ Zob. J. P. Torrell, *Tomasz z Akwinu...*, s. 101.

⁹ *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum*. Vol. 1: *Ab anno 1220 usque ad annum 1303*. Wyd. B. M. Reichert, A. F. Frühwirth. W: MOPH. T. 3. Romae 1898, s. 82–83.

Z przytoczonego wyżej fragmentu wynika jednoznacznie, iż zarządzona została regularna modlitwa litaniami i psalmami, mająca wyjednać u Najświętszej Marii Panny dobro i ochronę dla zakonu. Zapis ten, co więcej, potwierdza obszerna wzmianka w Kronice Zakonu Kaznodziejskiego, pod datą 1254¹⁰. Odwołuje się ona do relacji zdarzeń, które miały miejsce na paryskiej uczelni w latach 1252–1254. Wskazuje jednoznacznie, iż to właśnie wytrwała modlitwa Litaniami do Najświętszej Panny i siedmioma psalmami pokutnymi zaowocowała „pomstą z nieba” wobec Innocentego IV i w następstwie jego rychłej śmierci – przywróceniem utraconych przywilejów, czego dokonał jego następca Aleksander IV. Co ciekawe, nie jest to jedyna wzmianka na temat litanii w oficjalnych dokumentach zakonu. W treści akt kapituły odbytej w Bolonii w roku 1302 pojawia się – w kontekście zatargu z królem Francji Filipem Pięknym i papieżem Bonifacym VIII¹¹ – co prawda jedynie lakoniczne, zarządzenie o regularnej modlitwie antyfonami *Sancta Dei Genitrix* po nieszpórach i *Sub Tuum praesidium* po jutrzni, wraz z dołączonym do obu werselem *ora pro nobis* i kolektą *Protege Domine famulo*¹². Jednakże już w dwanaście lat później, w roku 1314, kapituła w Londynie wobec przykrego incydentu związanego z nagłą śmiercią cesarza Henryka VII i oskarżeniem o morderstwo cesarskiego kapelana, dominikanina Bernardo da Montepulciano, zarządziła powrót do gorliwej modlitwy litaniami i psalmami każdego dnia tuż po jutrzni oraz celebrację uroczystych mszy wotywnych ku czci Najświętszej Marii Panny i świętego Dominika. Sytuacja była wyjątkowa ze względu na cień podejrzenia, jaki padł na cały zakon w efekcie tej, jak się okazało niecnej intrygi. Po dwóch latach od wspomnianej kapituły oskar-

¹⁰ Zob. tamże, s. 96–97.

¹¹ Wzmianka ta odnosi się do konfliktu, jaki zrodził się pomiędzy papieżem Bonifacym VIII a królem Francji Filipem IV Pięknym, wokół ogłoszonej przez papieża w roku 1302 bulli *Unam Sanctam*, która swoją treścią, a szczególnie punktem uzależniającym zbawienie od posłuszeństwa papieżowi, doprowadziła upokorzonego tym króla Francji do wściekłości, efektem czego było oskarżenie Bonifacego VIII o przestępstwa seksualne i herezję. Król usiłował wciągnąć w ów konflikt duchowieństwo, poddając je licznym zastraszeniom. Dominikanie z klasztoru w Montpellier w przeciwieństwie do reszty duchowieństwa odmówili poddania się królowi, jednakże pozostała część prowincji francuskiej stanęła po stronie króla, co spowodowało wyraźny rozłam i gniew papieża, a w konsekwencji groźbę represji ze strony Rzymu.

Szerzej na ten temat zob. R. P. Mortier, *Histoire des maitres généraux de l'ordre des frères prêcheurs*. T. 2: 1263–1323. Paris 1905, s. 411–415.

¹² Zob. tenże, *Histoire des maitres généraux de l'ordre des frères prêcheurs*. T. 3: 1324–1400. Paris 1907, s. 315.

żenie odwołano, a zakon został oczyszczony z zarzutów¹³. Zwołana w dwa lata później, w roku 1318, kapituła w Lyonie zatwierdziła obowiązujące we wszystkich klasztorach całego zakonu zarządzenie o odmawianiu litanii przez cały rok, wraz z jak najczęstszą celebracją mszy wotywnych o Najświętszej Marii Pannie i świętym Dominiku oraz nabożeństwem do świętego Piotra męczennika¹⁴.

Zarządzenie podtrzymane zostało najpewniej przez kilka kolejnych lat, jednakże wraz z pontyfikatem Jana XXII, a ściślej rzecz biorąc u kresu jego trwania, zakon został poddany kolejnej próbie. Tłem konfliktu między zakonem a papieżem stała się wypowiedź tego ostatniego na temat zbawionych dusz¹⁵, którą dominikański teolog Thomas Waleys publicznie potępił i uznał za heretycką. To z kolei spotkało się z ogromnym gniewem Jana XXII, który wykorzystując dzielającego jego poglądy franciszkańskiego inkwizytora Wilhelma de Monttrond, zgodził się, aby ten uwięził dominikanina w podziemiach franciszkańskiego klasztoru w Awinionie, gdzie oczekiwał przez kilka miesięcy na proces. Pogłębiający się w związku z tym konflikt pomiędzy papieżem a zakonem spowodował, iż kapituła zwołana na rok 1334 do Limoges ponowiła wezwanie do modlitwy litanii i psalmami¹⁶, a przez następne dekady regularnie już pojawiało się ono w treści akt kolejnych kapituł¹⁷.

W zaledwie kilka lat później nad braćmi zawiśła kolejna groźba, można rzec równie dramatyczna, co poprzednie, wyróżniała ją jednak to, że celem ataku stała się tym razem tak ceniona przez dominikanów niezależność nie tylko w kwestiach duszpasterskich, lecz co gorsza dotykająca formy i kształtu życia braci, a więc uderzająca tak w regułę, jak i konstytucje. Inspiratorem owego ataku był wywodzący się z zakonu cystersów papież Benedykt XII. Tym, co szczególnie wyróżniało jego pontyfikat, było dość wyraźnie zauważalne zacięcie reformatorskie. Jacques Fournier *vel* Benedykt XII postanowił odnowić i zreformować większość zakonów mniszych, w kierunku znacznie większego radykalizmu życia. Rozpoczął od macierzystego zakonu cystersów, by w konsekwencji zająć się również odnowieniem kluniaków, kanoników regularnych i franciszkanów. W 1337 roku do pałacu apostolskiego został wezwany ówczesny generał zakonu

¹³ Zob. W. R. Bonniwell, *A history of the dominican liturgy 1215–1945*. New York 19452, s. 224.

¹⁴ Zob. *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum*. Vol. 2: *Ab anno 1304 usque ad annum 1378*. Wyd. B. M. Reichert, A. F. Frühwirth. W: MOPH. T. 4. Romae 1899, s. 109.

¹⁵ Jan XXII twierdził, iż dusze zbawionych nie oglądają Boga bezpośrednio po śmierci, lecz muszą oczekiwać momentu Sądu Ostatecznego. Zob. W. R. Bonniwell, *A history...*, s. 225.

¹⁶ Zob. MOPH, t. 4, s. 223.

¹⁷ Zob. tamże, s. 228.

dominikanów Hugo de Vaucemain. Celem tej wizyty było poinformowanie go o papieskiej decyzji inaugurującej reformę Zakonu Kaznodziejskiego. Jak się okazało, generał nie był kategorię przeciwnikiem reform, ale jego całkowity sprzeciw wywołało żądanie wprowadzenia istotnych zmian w formule profesji, konstytucjach zakonnych i regule, bez prawa konsultacji z kapitułą generalną, w której imieniu de Vaucemain miał osobiście zatwierdzić papieski projekt. Jak podaje Bonniwell, powołując się na słynną kronikę Galvana Fiammy¹⁸, zmiany były na tyle istotne, że ich wprowadzenie inaugurowałoby *de facto* zupełnie nowy zakon. Wskutek tego sprzeciwu, po niedługim czasie Hugo de Vaucemain został wraz ze swoją radą „więźniem Awinionu”, tam też zmarł 7 sierpnia 1341 roku. Benedykt XII potraktował to jako swoje zwycięstwo. Nie cieszył się nim jednak długo, umierając osiem miesięcy później¹⁹.

W kontekście tego incydentu rodzi się pytanie o rolę, jaką w ostatecznym rozwiązaniu owej krytycznej ze wszech miar sytuacji „odegrała” Litania do Najświętszej Panny. Dokumenty zakonne pokazują wyraźnie, że odmawianie zaleconej w zarządzeniu z 1334 roku litanii zostało przez braci podtrzymane, a zapis o treści „Letania more solito dicantur” powtarzano co roku, również tuż po śmierci Benedykta XII²⁰. Jak jednak w rzeczywistości wyglądała gorliwość braci, tego nie jesteśmy już w stanie w żadnej mierze ocenić. Kolejne lata przynosiły stopniowe poszerzanie zakresu modlitwy. Od 1336 roku pojawia się obok litanii zalecenie dołączenia do niej antyfony *Salve Regina*²¹, zaś nieco później, bo w roku 1386 również antyfony *Sub Tuum Praesidium*²². Akta kapituł generalnych pozwalają jednak dość precyzyjnie określić moment, do którego odmawianie litanii wraz z psalmami, bądź też zależnie, od okresu, wraz z antyfonami do Najświętszej Marii Panny oraz świętych dominikańskich, trwało w formie zarządzenia. Swoistym *terminus ante quem*, jest rok 1401, kiedy to akta kapituły w Udine po raz ostatni notują zapis na temat litanii²³.

Pierwotny kształt Litanii do Najświętszej Panny pozostaje nieznan. Mimo że akta kapituł niezwykle precyzyjnie odnoszą się do niej, jako jednego z najważniejszych elementów dominikańskiej pobożności, nadając jej odmawianiu

¹⁸ Zob. W. R. Bonniwell, *A history...*, s. 226.

¹⁹ Tamże, s. 227.

²⁰ Zob. MOPH, t. 4, s. 278.

²¹ Tamże, s. 242.

²² Zob. *Acta Capitulum Generalium Ordinis Praedicatorum*. Vol. 3: *Ab anno 1380 usque ad annum 1498*. Wyd. B. M. Reichert, A. F. Frühwirth. W: MOPH. T. 8. Romae 1900, s. 29.

²³ Tamże, s. 110.

rangę obowiązującego we wszystkich klasztorach oficjalnego zarządzenia, nie podają jednak ani jej kształtu, ani dokładnej treści. Pozwala to wysuwać hipotezę, w myśl której modlitwa ta mogła być znana sporej części, jeśli nie całemu zakonowi, jeszcze przed rokiem 1256, kiedy wezwanie do jej odmawiania pojawia się w aktach kapituł po raz pierwszy.

Poszukiwania najstarszej, zachowanej w całości wersji litanii wiodą do jednego przekazu rękopiśmiennego, pochodzącego dopiero z roku 1500. Został on sporządzony przez Angelę Rucellai, mniszkę dominikańską z klasztoru San Jacopo da Ripoli we Florencji²⁴. Powołując się na jakiś nieznaną dziennik z lat 1455–1461, przytoczyła ona tekst litanii w dwóch diametralnie różnych wersjach²⁵. Pierwszy z nich jest znacznie bliższy w formie tradycyjnym litaniom. Jest prostym, składającym się z kilkudziesięciu wezwań układem. Każda z inwokacji rozpoczyna się zwrotem „Święta Mario...”, zaś kończy wezwaniem „módl się za nami”. Styl tych wezwań jest bliski wezwaniom znanym z litanii loretańskiej, co staje się zauważalne już w pobieżnym zestawieniu obu tekstów.

Zupełnie inny charakter prezentuje natomiast druga z litanii zamieszczonych w rękopisie z Santa Sabina. Przede wszystkim uderza w niej ujmujący, miejscami niezwykle poetycki styl każdej z kilkudziesięciu inwokacji, będących w istocie nadzwyczaj pięknymi metaforami Najświętszej Marii Panny. Elementem dodatkowo wyróżniającym ową litanie jest powtarzany rytmicznie, co piąte wezwanie, wers „Święta Maryjo, módl się za nami”, oraz – co w pewnym sensie istotniejsze – skierowanie jej w całości, od początku do końca, do Maryi. Litanie bowiem nie zaczyna się zwyczajowym „Kyrie eleison”, po którym następuje wezwanie Trójcy Świętej, lecz grupą kilku inwokacji, w których Osoby Trójcy mają znaczenie dopełniające do wezwania Najświętszej Marii Panny. Podobnie w zakończeniu litanii, w miejsce potrójnego wezwania do Baranka Bożego pojawia się potrójne zawołanie „Owieczko Boża”. Uwagę przykuwa również poświęcenie kilku wieńczących litanie wezwań bezpośrednio zakonowi, regule, dobru klasztorów i pomyślności braci.

Niniejsze studium nad dziejami Litanii do Najświętszej Panny, zwanej popularnie dominikańską, stanowi skromny przyczynek do badań nad pobożnością maryjną w Zakonie Kaznodziejskim w średniowieczu.

²⁴ *Le litanie dominicane*. „Il Rosario – Memorie Domenicane” T. 32: 1915, s. 67–75. Na potrzeby niniejszego studium, tekst litanii w wersji oryginalnej (łacińskiej) został przytoczony w aneksie.

²⁵ Zob. G. Meersseman, *Les Congrégations de la Vierge*. „Archivum Fratrum Praedicatorum” T. 22: 1957, s. 18.

Aneks

Litaniae Ordinis Praedicatorum quae dicuntur in omnibus tribulationibus

Kyrie, eleison.

Christe, eleison.

Kyrie, eleison.

Christe, audi nos.

Christe, exaudi nos.

Pater de caelis, Deus, miserere nobis

Fili, Redemptor mundi, Deus, miserere nobis

Spiritus Sancte, Deus, miserere nobis

Sancta Trinitas, unus Deus, miserere nobis

Sancta Maria Mater Christi sanctissima

Sancta Maria Dei Genitrix Virgo

Sancta Maria Mater Innupta

Sancta Maria Mater Inviolata

Sancta Maria Virgo Virginum

Sancta Maria Virgo perpetua

Sancta Maria gratia Dei plena

Sancta Maria aeterni Regis Filia

Sancta Maria Christi Mater et Sponsa

Sancta Maria Spiritus Sancti templum

Sancta Maria Coelorum Regina

Sancta Maria Angelorum Domina

Sancta Maria scala Dei

Sancta Maria porta paradisi

Sancta Maria nostra mater et domina

Sancta Maria nostra spes vera

Sancta Maria nova mater

Sancta Maria omnium fidelium fides

Sancta Maria charitas Dei perfecta

Sancta Maria imperatrix nostra

Sancta Maria fons dulcedinis

Sancta Maria mater misericordiae

Sancta Maria mater aeterni Principis

Sancta Maria mater veri consilii

Sancta Maria mater vere fidei

Sancta Maria nostra resurrectio
Sancta Maria per quam renovatur omnis creatura
Sancta Maria generans aeternum Lumen
Sancta Maria omnia portantem portans
Sancta Maria virtus divinae incarnationis
Sancta Maria cubile thesauri coelestis
Sancta Maria generans factorem omnium
Sancta Maria consilii coelestis arcanum
Sancta Maria nostra salus vera
Sancta Maria thesaurus fidelium
Sancta Maria pulcherrima Domina
Sancta Maria iris plena laetitia
Sancta Maria mater veri gaudii
Sancta Maria iter nostrum ad Dominum
Sancta Maria advocatrix nostra
Sancta Maria stella coeli clarissima
Sancta Maria praeclarior luna
Sancta Maria solem lumine vincens
Sancta Maria aeterni Dei Mater
Sancta Maria delens tenebras aeternae noctis
Sancta Maria delens chyrographum nostrae perditionis
Sancta Maria fons verae sapientiae
Sancta Maria lumen rectae scientiae
Sancta Maria inestimabile gaudium nostrum
Sancta Maria premium nostrum
Sancta Maria coelestis patriae desiderium
Sancta Maria speculum divinae contemplationis
Sancta Maria omnium beatorum beatissima
Sancta Maria omni laude dignissima
Sancta Maria clementissima Domina
Sancta Maria consolatrix ad te confugentium
Sancta Maria plena pietate
Sancta Maria omni dulcedine superabundans
Sancta Maria pulchritudo Angelorum
Sancta Maria humilitas Prophetarum
Sancta Maria thesaurus Apostolorum
Sancta Maria laus Martyrum
Sancta Maria glorificatio Sacerdotum

Sancta Maria decus Virginum
 Sancta Maria castitatis liliū
 Sancta Maria super omnes foeminas benedicta
 Sancta Maria reparatio omnium perditorum
 Sancta Maria laus omnium justorum
 Sancta Maria secretorum Dei conscia
 Sancta Maria sanctissima omnium foeminarum
 Sancta Maria praeclarissima Domina
 Sancta Maria margarita coelestis Sponsi
 Sancta Maria Palatium Christi
 Sancta Maria immaculata virgo
 Sancta Maria templum Domini
 Sancta Maria gloria Jerusalem
 Sancta Maria laetitia Israel
 Sancta Maria filia Dei
 Sancta Maria Sponsa Christi amantissima
 Sancta Maria stella maris

Sancta Maria extende manum tuam, et tange cor nostrum, ut illumines
 et liberes nos peccatores

Sancta Maria diadema in capite summi Regis
 Sancta Maria omni honore dignissima
 Sancta Maria omni dulcedine plena
 Sancta Maria regni coelestis meritum
 Sancta Maria coelestis vitae janua
 Sancta Maria porta clausa et patens
 Sancta Maria per quam intratur ad Dominum
 Sancta Maria immarcescibilis rosa
 Sancta Maria omni munda praetiosior
 Sancta Maria omni thesauro desiderabilior
 Sancta Maria altior coelo
 Sancta Maria Angelis mundior
 Sancta Maria Archangelorum laetitia
 Sancta Maria omnium Sanctorum exultatio
 Sancta Maria honor, laus, gloria, et fiducia nostra
 Filia Dei, Maria, nos respice.
 Filia Joachim, Maria, nos dilige.
 Filia Annae, Maria, nos suspice.
 Agna Dei, tu porta spei, porta nos ad Filium.

Agna Dei, nos jungas ei, virginale lilium.
Agna Dei, da requiei regnum post exilium

Litaniae de Beata Virgine

Virgo audi nos
Virgo exaudi nos
Patris de coelis amica beata, miserere nobis
Filiis Dei mater honorificata, miserere nobis
Spiritus Sancti ope foecundata, miserere nobis
Santae Trinitatis habitatio delicata, miserere nobis
Super omnes ordines beatorum spirituum exaltata, miserere nobis
Quae Joannis Baptistae infantia fuisti laetificata, miserere nobis
A Patriarchis expectata, miserere nobis
A Prophetis praenuntiata, miserere nobis
Cum Apostolis in coenaculo sociata, miserere nobis
Cum martyribus martyrio consecrata, miserere nobis
A Confessoribus laudata, miserere nobis
A Virginibus amata, miserere nobis
Cum Maria Magdalena in Cruce lacrymata, miserere nobis
Super omnes Sanctos et Sanctas sanctificata, miserere nobis
Sancta Maria ab Angelo salutata, miserere nobis
Sancta Maria quinque litteris nominata, miserere nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Manna saporis, ora pro nobis
Ardor amoris, ora pro nobis
Ramus odoris, ora pro nobis
Imperatrix honoris, ora pro nobis
Advocata peccatoris, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Margarita praetiosa, ora pro nobis
Aula delitiosa, ora pro nobis
Regina gloriosa, ora pro nobis
Janua speciosa, ora pro nobis
Angelis jocosa, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Mater electa, ora pro nobis
Ab aeterno dilecta, ora pro nobis

Regula recta, ora pro nobis
In sublime erecta, ora pro nobis
Amica perfecta, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Mamilla mellita, ora pro nobis
Angelica vita, ora pro nobis
Rosa redimita, ora pro nobis
In supremo sita, ora pro nobis
Amore Ignita, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Mitis ut agna, ora pro nobis
Alma quam genuit Anna, ora pro nobis
Restaurans Evae damna, ora pro nobis
Jubilatio magna, ora pro nobis
Angelorum dulce manna, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Miranda creatura, ora pro nobis
Alta genitura, ora pro nobis
Regni tenens jura, ora pro nobis
Intus et extra pura, ora pro nobis
Amicitiae junctura, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Misericordiae vena, ora pro nobis
Altitudo serena, ora pro nobis
Rosa gratiae plena, ora pro nobis
In mulieribus lux amoena, ora pro nobis
A te liberemur a poena, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Mira mamilla, ora pro nobis
Altissima ancilla, ora pro nobis
Regina sybilla, ora pro nobis
In Cruce madens maxilla, ora pro nobis
Ardens amoris favilla, ora pro nobis
SANTA MARIA, ora pro nobis
Mater Domini, ora pro nobis
Ardua spes homini, ora pro nobis
Recomendata Numini, ora pro nobis
Inimica Daemoni, ora pro nobis

Angelorum planta agmini, ora pro nobis
SANTA MARIA, ora pro nobis
Mater Dei, Maria, tu animae medicina, ora pro nobis
Ad nos, Maria, tu nobis aures inclina, ora pro nobis
Rege nos, Maria, tu Regina, ora pro nobis
Illumina nos, Maria, tu lux divina, ora pro nobis
Accende nos, Maria, stella mattutina, ora pro nobis
SANCTA MARIA, ora pro nobis
Propitia esto, Maria piissima, ora pro nobis
Propitia esto, Maria dulcissima, ora pro nobis
Per sanctam diem Nativitatis tuae, succure nobis, domina
Per sacrum votum tuae Virginitatis, succure nobis, domina
Per sanctam infantiam tuam, Regina puella, succure nobis, domina
Per sanctam obedientiam tuam, virgo maris stella, succure nobis, domina
Per sanctos novem menses, quibus Dei Filium in utero portasti, succure nobis, domina
Per sanctum puerperium tuum, quando, puerum lactasti, succure nobis, domina
Per gaudium, quod habnisti cum a Magis cum puero inventa fuisti, succure nobis, domina
Per sanctam oblationem in templo, humilitatis exemplo, succure nobis, domina
Per sanctos septem annos, quibus stetisti in Aegypto cum Filio tuo benedicto, succure nobis, domina
Per sanctum diem sabathi, quando fidem custodisti, succure nobis, domina
Per sanctum diem, quo in coelum assumpta fuisti, succure nobis, domina
Peccatores, Maria, nos, nos exaudias; te rogamus audi nos
Ut per te beata, semper sit Ecclesia in statu gratiae confirmata, te rogamus audi nos
Ut Ordinem Praedicatorum socies inter ordines Angelorum, te rogamus audi nos
Ut tibi et Filio tuo vivamus cum castitatis lilio, te rogamus audi nos
Ut per cuncta saecula firma sit nostra regula, te rogamus audi nos
Ut per te, gloriosa, nostra oratio sit fructuosa, te rogamus audi nos
Ut conventus noster tibi placeat, plena gratia, te rogamus audi nos
Ut in amore concordem ad nos convertas oculos misericordes, te rogamus audi nos
Ut tuos semper amicos amare et conservare digneris, te rogamus audi nos

Ut ad nostras preces attendas, et ubera Filio tuo pro nobis ostendas, te rogamus audi nos

Ut fructu ventris tui nos facias semper frui, te rogamus audi nos

Filia Dei, Maria, nos respice.

Filia Joachim, Maria, nos dilige.

Filia Annae, Maria, nos suscipe.

Agna Dei, tu porta spei, porta nos ad Filium.

Agna Dei, nos jungas ei, virginale lilium.

Agna Dei, da requieiregnum post exilium.

Streszczenie

***Letania more solito dicantur.* Przyczynek do badań nad pobożnością maryjną wśród średniowiecznych dominikanów**

Głównym przedmiotem studium jest prezentacja okoliczności powstania oraz miejsca w pobożności średniowiecznych dominikanów modlitwy zwanej potocznie litanią dominikańską, dominikanów (*Litaniae Ordinis Praedicatorum quae dicuntur in omnibus tribulationibus*). Dokładny czas powstania tej litanii nie jest znany. Po raz pierwszy wzmianka na jej temat pojawia się w związku z pewnym niezwykle dla zakonu groźnym incydem, który miał miejsce w latach pięćdziesiątych XIII wieku. 21 listopada 1254 roku papież Innocenty IV ogłosił bullę *Etsi Animarum*, która w dramatyczny sposób ograniczała przywileje zakonów mendykanckich dotyczące głoszenia kazań, spowiedzi, jałmużny jak i wielu innych. Legenda związana z litanią przekazuje, że wówczas bracia rozpoczęli gorliwe jej odmawianie, w następstwie którego papież Innocenty IV zmarł. Bez względu na zasadność tej opowieści, jest faktem że w 1256 roku kapituła Generalna w Paryżu nakazała całemu zakonowi odmawianie tej litanii. Pierwotny kształt Litanii do Najświętszej Panny, pozostaje nieznanym. Poszukiwania najstarszej, zachowanej w całości wersji litanii wiodą do jednego przekazu rękopiśmiennego, pochodzącego dopiero z roku 1500.

Summary

Letania more solito dicantur.

A contribution to the study of the Marian devotion among medieval Dominicans

The main object of the study is to present the origins of the prayer commonly known as Dominican litany (*Litaniae Ordinis Praedicatorum quae dicuntur in omnibus tribulationibus*) and its place in the piety of medieval Dominicans. The exact time of the creation of the litany is not known. The first mention of the litany appears in connection with an extremely dangerous incident for the Order, which took place in the 1250s. On 21 November 1254 pope Innocent IV issued a bull *Etsi Animarum* which considerably limited the privileges of Mendicant orders concerning, inter alia, preaching, confession and alms. The legend associated with the litany has it that the brothers began to recite it passionately. As a consequence pope Innocent IV died. Regardless of whether the litany worked a miracle here or not, the fact is that the General Chapter of Paris, ordered the entire Order to say the litany. The original text of the Litany to the Blessed Virgin remains unknown. The search for the oldest surviving version of the whole prayer leads to a hand-written message, coming only from the year 1500.